

Thuto ya bopuopedi/ bopuontsi ke eng?

Phamfolete 1

Firikgong
2024

Phamfolete eno e bonwa ka Tshivenda, SeXhosa,
Sepedi, SeAforikanse , Setswana, XiTsonga,
Siswati, SeNdebele, SeZulu le Puo ya Matshwao le
Seesemane.

Etela www.bua-lit.org.za go bona dintlha ka botlalo.

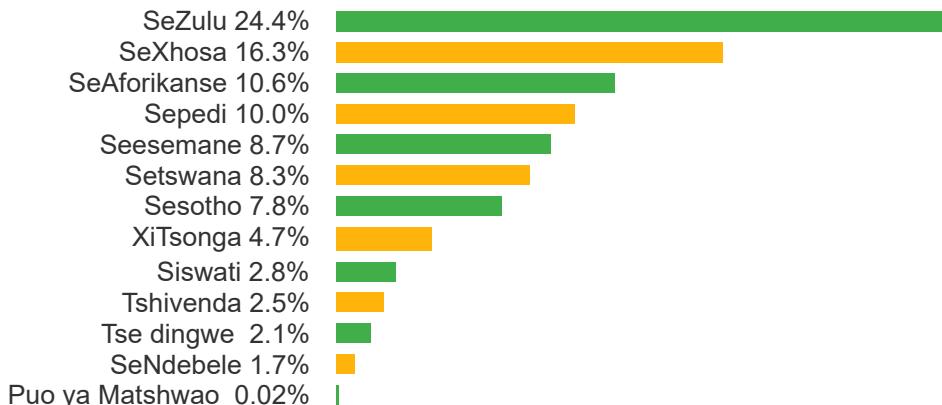

***Thuto ya bopuopedi/
bopuontsi ke eng?***

***What is bi/multilingual
education?***

Thuto ya bopuopedi/bopuontsi e akaretsa tiriso ya dipuo tse pedi kgotsa di le dintsi tsa go ithuta, go ruta le go tlathoba. Thuto ya bopuopedi/bopuontsi e laetswe ke Pholisi ya Aforikaborwa ya Puo mo Thutong (1997) eo e rotloetsang dikolo go dirisa go feta puo e le nngwe go ruta le go ithuta (Language of Learning Teaching and Assessment (LOLTA). Ntlhakgolo ya thuto ya bopuopedi/bopuontsi ke gore bana ba nne le bokgoni jo bo kwa godimo jwa go dirisa dipuo tse di fetang e le nngwe. Go na le mefuta e e farologaneng ya thuto eno. Ka dinako dingwe e bidiwa ‘thuto ya bopuopedi’ mme ka dinako dingwe e bidiwa ‘thuto ya bopuontsi.’ Re dirisa ‘thuto ya bopuopedi/bopuontsi’ go bontsha gore dipuo di feta nngwe di ka dirisiwa mo sekolong kgotsa phaposiboruteleng. Melao e e tlwaelegileng ya mefuta yotlhe ya thuto ya bopuopedi/bopuontsi ke:

- **Tlwaetso ya didiriswa:** Dipuo le mefuta ya puo eo bana ba e tlisang mo phaposiboruteleng ke sediriswa se se botlhokwa sa go ithuta mme e seng bothata.
- **Boakaretsi le bomefutafuta:** Barutabana ba tlaa bona boleng le go akaretsa dipuo tsotlhe le mefuta ya tsona.
- **Kgonegophetogo:** Barutabana ba tlaa dirisa ditsela tse dingwe tsa bopuopedi/bopuontsi go ya ka se ba se rutang.

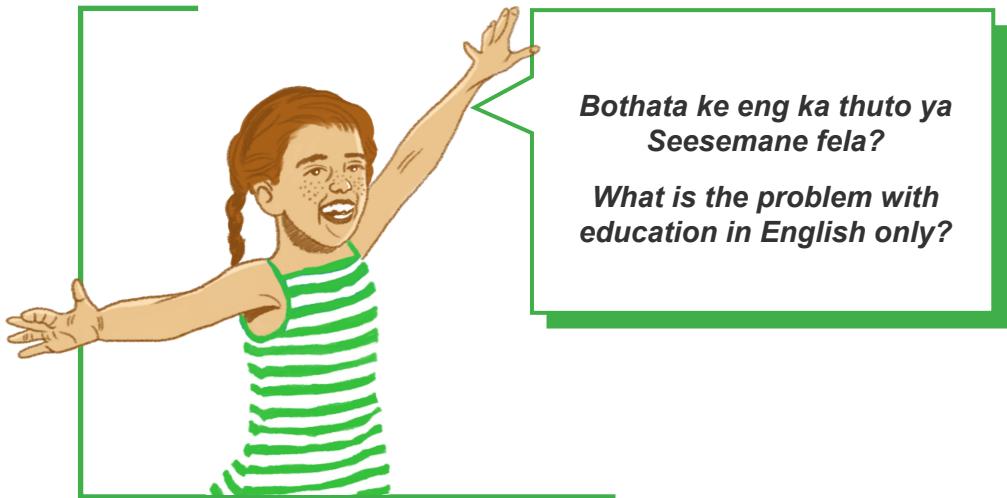

Diperesente tsa dipuogae tse di buiwang mo Aforikaborwa (Census 2022)

Ditshekatsheko di re bolelela gore bana ba ithuta botoka ka dipuo tseo ba di itseng botoka. Go bana ba le bantsi ba Aforikaborwa dipuo tse ke dipuo tsa Seaforika. Mo Aforikaborwa, Seesemane le sona ke puo e e bothlhokwa ya ditshono tsa ikonomi le tlhaeletsano e e atologileng. Thuto ya bopuopedi/bopuontsi e kgontsha bana go ithuta ka dipuo tseo ba di itseng botoka le go godisa kitsosya bona ya Seesemane.

Ka dingwaga tse dintsi dipuo tsa Seaforika di ne di sa tsewe jaaka dipuo tsa go ithuta, tsa go ruta le tsa tlhatlhobo. Thuto ya bopuopedi/bopuontsi e tlaa kgontsha gore dipuo tsa Seaforika di dirisiwe mo go arolaneng kitso le go tlhama kitso e ntšhwa. Bana ba tlaa amogela molaetsa wa gore ba botlhokwa ka gonnes dipuo tsa bona di a tlotliwa. Go neela dipuo tsa Aforika maemo a a kwa godimo mo thutong go tlaa godisa maemo a bona mo setšhabeng ka bophara.

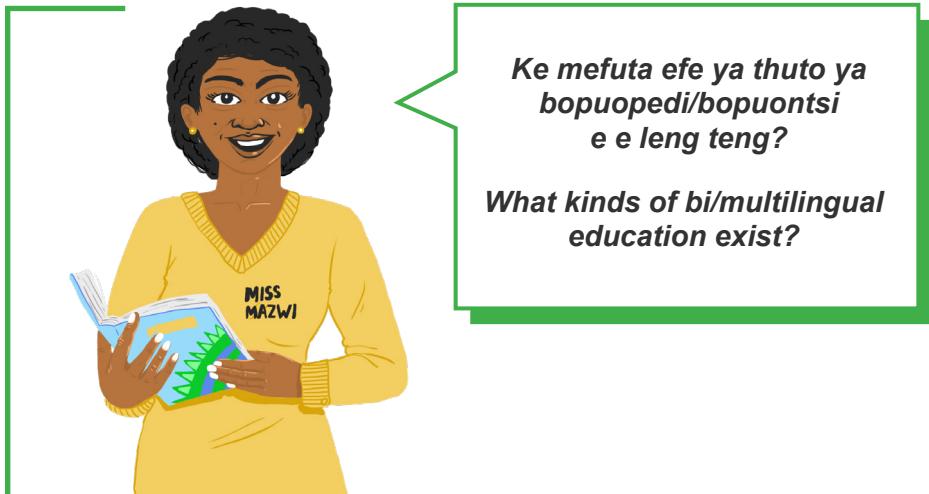

Bothata ke eng ka thuto ya Seesemane fela?

What is the problem with education in English only?

Ka nako eo ba fitlheng kwa Mophato 4, bontsi jwa bana ba ba buang dipuo tsa Seaforika ga ba nna le tšhono e ntsi ya go ithuta Seesemane. Ga ba ise ba siamele go ithuta dithuto tsotlhe tsa bona ka tiriso ya Seesemane fela. Bana ba didimadiwa mo diphaposiborutelong tsa bona ka gonnes ba tshwanetse go fetola go tswa kwa puogaeng LOLTA go ya go Seesemane LOLTA mo Mophato 4. Ga ba na tšhono ya go bontsha se ba se itseng, kgotsa go itshepa go tsaya karolo ka mafolofolo mo dithutong tsa bona. Go tlhopholola dipuo tsa bana go ba dira gore ba ikutlwe ba se na boleng. Seno ga se sengwe seo bana ba ba buang Seesemane le SeAforikanse ba nang le bothata ka sona.

(LOLTA: Puothuto Thuto le Tlhatlhobo)

Ke mefuta efe ya thuto ya bopuopedi/bopuontsi e e leng teng?

What kinds of bi/multilingual education exist?

Thuto ya bopuopedi/bopuontsi e teng go ralala lefatshe. Kwa Canada, thuto ya puopedi ka Sefora/Seesemane e tsepame. Kwa Wales, bana ba ithuta ka Welsh le Seesemane. Kwa India, dikolo di kgona go tlhopha dibukathuto tse di kwadilweng ka dipuo tse tharo tse di kwa godimo tsa lefelo. Aforikaborwa le yona e na le hisetori ya thuto ya puopedi ya babui ba Seaforikanse le Seesemane e e ntseng e diragala. Fela thuto ya puopedi ya Seesemane le dipuo tsa Aforika ga e ise e diragadiwe. Tseno ke dikao tsa thuto ya puopedi/dipuontsi:

- **Thuto ya Bopuopedi ya Leleme la ga Mme (MTBBE) & Thuto ya Bopuontsi ya Leleme la ga Mme (MTBME):** Tiriso ya puo ya ngwana e a e tlwaetseng (leleme la ga mme) jaaka LOLTA mo Kgatong ya Motheo le go tswelela go dirisa leleme la ga mme la ngwana jaaka LOLTA o ntse o tsenyeletsa puo e nngwe (Seesemane) jaaka LOLTA ya tlaleletso mo Kgatong ya Magareng le go feta. Seno se raya gore dirutwa tseo e seng dipuo jaaka dipalo, disaense tsa tlhago le thekenoloji le disaense tsa loago di rutiwa ka dipuo tse di fetang nngwe.
- **Dikolo tsa bopuopedi:** Dipuo tse pedi di dirisiwa jaaka puothuto, thuto le tlhatlhobo (di LoLTA) mo phaposiborutelang e le nngwe. Didiriswa tsa go ruta, tsa go ithuta le tsa tlhatlhobo di fitlhelwa ka dipuo tsoopedi. Bana ba nna le bokgoni jwa go lekana mo dipuong tsoopedi. Dikao ke dikolo tsa dipuopedi tsa SeAforikanse/Seesemane mo Aforikaborwa le dikolo tsa Welsh/Seesemane kwa UK.

- **Dikolo tsa dipuo tsa mabapi:** Go ka akaretsa bana ba diteme tsa ga mme tse di farologaneng, diphasosi tse di bapileng di dirisa di LOLTA tse di farologaneng sk. mosele wa SeAforikanse, mosele wa SeXhosa, mosele wa Seesemanne mo Kgatong ya Motheo. Fela jalo le ka MTBBE, di LOLTA tse pedi di dirisiwa mo go nngwe le nngwe ya mesele mo kgatong ya motheo (sk. Seesemanne le SeAforikanse; Seesemanne le SeXhosa).
- **Kgonegophetogo ya bopuopedi/bopuontsi:** phaposi e na le bana ba ba tswang kwa malapeng a dipuo tse di farologaneng mme morutabana a ka tswa a sa itse dipuo tseo tsotlhe tsa bana. Ka thuso ya manaanefoko le barutabana ba bangwe, dipuo tsotlhe tsa bana di dirisiwa mo go ithuteng le mo go ruteng jaaka go kgonagala.

Barutabana mo thutong ya bopuopedi/bopuontsi ba dirisa mefuta e e farologaneng ya maano fa ba dirisa dipuo tse di farologaneng mo go ruteng. Seno se itsege jaaka **paoganyo-puo (translanguaging)**. Paoganyo-puo e tlhalosa tiriso e e farologaneng ya dipuo le mefuta eo motho yo o buang dipuo tse dintsi a nang le yona go ka tlhaeletsana. Go batho ba ba buang dipuontsi, paoganyo-puo ke selotlwaelo. Ka dinako dingwe barutabana ba arola dipuo mme ka dinako dingwe ba di tlhakanya. Bontsi jwa barutabana ba Aforikaborwa ba na le maitemogelo a go tlhalosa dikgopololo ka go fetola dipuo. Re itse seno e le **tswakanyo (code-switching)**. Ka dinako dingwe ba rotloetsa go ranolola le go fetolela kwa dipuong tse di farologaneng.

Mo thutong ya puopedi/dipuontsi, barutabana ba dira go feta tekanyo ka go dirisa dipuo di le dintsi ka puisano. Barutabana bano le barutwana ba bona ba dirisa go feta puo e le nngwe go kwala, mo go tlhameng ga didiriswa le mo tlthatlhobong.

Dikao ke tse:

- Barutabana le bana ba dirisa dithanodi tsa dipuontsi.
- Barutabana le bana ba tlhama manaanefoko a dipuontsi.
- Bana ba ranolola leboko la SeXhosa go ya go Seesemane.
- Bana ba sobokanyaleinane la Seesemane ka SeZulu.
- Barutabana ba dira mokwalo o o aroganngwang ka go tswakanya dipuo tse pedi kgotsa go feta le ditirwana tsa go kwala tsa bopuopedi ke bopuonngwe.
- Barutabana ba neelana ka dipotso tsa teko le ditaelo ka dipuo tse pedi.
- Barutabana ba letla bana go araba diteko ka puo ya tlhopho ya bona.
- Barutabana le bana ba dira lebota la mafoko a bopuontsi ba dirisa dipuo tse di farologaneng.
- Barutabana ba buisana le bana ka ga mafoko ka dipuo tse di farologaneng.
- Barutwana ba dirisa dibukathuto tsa bopuopedi/bopuontsi.
- Barutabana le barutwana ba dirisa buka e le nngwe ka dipuo tse di fetang nngwe.
- Barutabana ba letla bana go bua dipuo tse ba di tlwaetseng thata, tota le go tswakanya dipuo.

Ka Mosupologo, ke dira mokwalo wa go arolelana ke dirisa Seesemane le Sepedi. Ka Laboraro ke dirisa Sepedi fela mme ka Labone ke dirisa Seesemane fela ka mokwalo wa go arolelana.

Re leboga Zenex Foundation ka go kgonagatsa tlhagiso ya diphamfolete tseno.
Di rulagantswe ke Soraya Abdulatif, Phumle April, Xolisa Guzula,
Ntombizanele Mahobe, Carolyn McKinney, Nadeema Musthan, Margie Probyn,
Brian Ramadiro, Robyn Tyler, Zola Wababa.

E ranolotswe ke Lorato Trok

bua-lit
language and
literacy collective